

L'avellana i el tot

Hem sentit moltes vegades, i ja no ens fa estrany, allò de Reus, París i Londres. Es, en realitat, una de tantes banderes onejades, entre slogan turístic i absurda frase misticista, per tenir la boca plena d'una resposta adient a una pregunta compromesa. Es absurd seguir glopejant Reus, París i Londres, quan Reus, ja fa temps, va deixar d'ésser un important mercat d'alcohols. Dic això perquè escolto i lleigeixo, enmig d'eufòries, que Reus és l'important mercat de fruits secs; no dubto pas que sigui mercat, però no hi puc fer més i, solitàriament dibuixo un somriure, que esdevé una ganya, en pensar que, idolàtricament, s'admira el momificat pedestal del mercat de fruits secs per manca de pedestals més alts, en els quals el senyors Esteves puguin fixar les seves ninetes; però no tots els senyors Esteves tenen les mirades fixes als pedestals tradicionals.

La solució no ve al final.

Recordo que el professor Sampedro diu que sempre s'ha d'escorcollar la superfície, perquè a sota sempre hi trobem la realitat. Es aquesta realitat la que m'interessa, la que està sota, els mercats dels dilluns, les cotitzacions internacionals, les collites de Turquia i les inoportunes devaluacions estrangeres. I ens repetia el professor: podeu estar segurs que, si aparteu bé aquesta escorxa, sempre trobareu darrera seu el terreny de les vertaderes interrelacions dominants.

Si d'alguna cosa admeto una crítica, és d'aquesta i per aquesta única pretensió.

Consideracions inicials

M'he proposat mostrar la decadència del cultiu de l'avellana, no com un element aïllat, ni tan sols com a conseqüència del descens de la importància relativa de l'agricultura al país. Dir això no és prendre una postura pessimista; la pèrdua relativa de la importància de l'agricultura és un efecte dels països desenvolupats i en vies de desenvolupament. Però això (que és una veritat científica), tot sol no és més que una frase bonica per a encapçalar qualsevol discurs, sense fer mal a ningú. Quedar-se en aquest punt, és quedar-se en un plantejament asèptic, científicament, anomenat pels economistes "desenvolupista", (entre nòs tecnocràtica") de fondes arrels i conseqüències polítiques. Però frases d'aquest tipus, emprades arreu del món, asèptiques, que semblen no fer mal a ningú, amaguen moltes realitats. Si ara pregunto:

— Com resten situats els colliters (mitjans i petits propietaris) i com hi resten els grans propietaris i els comerciants?

— S'accentuen o es dilueixen les diferències entre ells?

Crec que queda clar que ambdues preguntes donen un altre sentit al plantejament; és el que m'interessa.

La producció

Les superfícies de conreu d'avellanes a les nostres comarques, pels anys 1965-1969, disminueixen en aquesta proporció: 100-99-99-98-99. Les de la resta de les terres espanyoles augmenten, així: 100-101-124-133-135.

La mitjana anual de producció d'avellana a la comarca, pel quinquenni 1955-59, és de 150.584 Qm. i pel quinquenni 1965-69, de 121.664 Qm. Si bé la baixa de producció és evident, qualsevol conclusió ràpida és temerària; observant les dades de l'Anuari del Mri. d'Agricultura pels dos quinquennis, en el segon es veu una tendència uniforme a la baixa.

Hem de tenir en compte, també, la caiguda de cotitzacions a partir de l'any 1968; factor greu, perquè no s'han donat augmentos de productivitat considerables i, a la vegada, els augments relatius del nivell de vida han estat per damunt de les cotitzacions. Les cotitzacions mitjanes, agafant l'any 1964=100, són: 101-112-122-156-170-168-143.

Ara vegem la pèrdua d'importància relativa de l'agricultura a la comarca.

El valor afegit net per l'any 1960, i pels sectors agricultura i indústria, respectivament, és: 38,90 % i 27,80 %. Per l'any 1969, és: 39,9 % i 17,6 %.

A pesar de la pèrdua d'importància en termes relatius, el valor afegit net global per l'agricultura ha passat, en els dos anys considerats, de 3.142,7 a 5.047,7 milions de pessetes (l'any 1967 hi ha devaluació). No s'ha pogut trobar la part de producció d'avellana que hi ha al valor afegit en els dos anys.

De fet, això situa el plantejament inicial d'una manera esquemàtica. O sigui, enc trobem en una successiva degradació del conreu d'avellaners degut a dos factors simultanis. Un és intern: l'avellaner ha passat a ésser, respecte els altres sectors (indústria, etc.), un tipus de cultiu extensiu i tradicional que no s'ajusta al moment històric que determinen les produccions i productivitats dels sectors capdavaners. Es a dir, mentre la indústria capdavanera es permet de jugar a política de rendes (entre e's sous i la productivitat) i obté beneficis que li asseguren l'existència, els sous de l'agricultura tendeixen a nivellar-se amb els industrials, i això en gran part situa e's costos totals de producció per damunt dels ingressos (vegeu la taula I). De fet, aquest problema no és exclusiu de l'avellana.

L'altre factor, és la dependència del mercat internacional i el funcionament de les estructures intermèdies entre producció i consum.

Per això cal parlar, encara que molt pel damunt, de les estructures socioeconòmiques, que basteixen aquests factors; de l'estructura social del sector productiu i del sector comercial i les seves interrelacions.

Les estructures

El sector col·lir d'avellanes està convulsionat per les contradiccions que hi ha a nivell de relacions de producció; contradiccions que són de classe, per la divisió arran de la propietat de la terra en propietaris i no; i per les contradiccions a nivell de forces productives. Afrontar ara les dues és d'una gran complexitat, enumerar-les ja és difícil.

Les contradiccions a nivell de forces productives al camp es fan molt més paleses, en comparar-les amb la resta dels sectors. Una, per exemple: l'emigració. No penso glossar poèticament unes lamentacions pel despoblament del camp, sinó per les conseqüències intrínseques, no del fei, sinó de la manera com es produeix. Vull dir que, sense remei, es va cap en un envelliment de la població activa, una degradació relativa de la cultura agrària, etc. Situacions com aquestes, frustrant repetidament l'aparició d'un tipus d'empresari agrícola, d'acord amb el moment històric.

La contradicció a nivell de relacions de producció, per manca de mitjans adequats per a trobar una sortida, pren formes que estructuren i fan perdurar una idiosincràsia arcaica. Les contradiccions a nivell de forces productives actuen com a fre. Encara que això no es presenti d'aquesta manera tan lineal, crec que explica alguna cosa.

El problema de l'avellaner és el problema d'un cultiu tradicional de tipus extensiu, (en molts llocs amb caire de monocultiu). Al cultiu de l'avellaner, a més d'una certa inversió de capital, li és imprescindible una gran quantitat de mà d'obra, factor que ara el converteix en un article d'elevat valor; però el factor que el converteix en "no rendable", deriva

de's e'fectes del domini de la cotització internacional, entre els més importants. Les causes d'aquell elevat valor mig queden implícites en l'anàlisi de les estructures i mig es tractarà de veure-les.

De fet, això també passa amb altres cultius, que per camises de força del sistema econòmic, més que no pas del "modo" de producció, no es transformen, i esdevenen econòmicament regressius.

Pels avellaners de regadiu, si bé no podia dir-se això de cultiu extensiu a l'època "autàrquica", ara ja pren aquest caire, degut a la no renovació dels conreus, a la "subcultura" emprada, que imposa uns nivells de productivitat molt baixos, comparat amb altres fruiters, inclús amb els nivells de productivitat dels conreus d'avellanes en altres països. Heus ací perquè als regadius es planten presseguers o pereres; i perquè a Itàlia i als EE. UU., amb superfícies com les nostres, obtenen doble producció creixent.

Les altres estructures

El sector de comerciants exportadors, ja d'antic per la seva potència econòmica, ajudat avui per factors institucionals (del tipus "Carta d'Exportador"), es troba dins una èl·lite econòmica, a Reus. Fets com la concentració d'exportadors en virtut de la Carta de l'Exportador, els situen en una posició allunyada i foscament diferenciada de la resta dels comerciants de tradició. Es a dir, en una situació d'èl·lite dominant, econòmicament, amb totes les implicacions que suposa un domini econòmic del sector. Per entendre'n l'efecte, penseu en el poder d'uns grans magatzems, enfront d'un comerciant del carrer Monteros. Així, doncs, de la mateixa manera que les societats anònimes són un dels factors que assenyalen el naixement —en el capitalisme— de la industrialització, no és estrany que assegurin la supervivència d'alguns sectors comercials.

Aquesta burgesia tradicional ha abandonat el paper de burgesia tradicional; tot al contrari entre els colliters d'avellana, cada dia més immersos relativament en les institucions i estructures d'antany.

El difícil és saber com aquesta burgesia abandona el seu antic paper. Vistes com van les exportacions d'avellanes (sense recuperar els nivells dels anys 34-35, oscil·lant- cadòticament i sense ritme creixent, vegeu taula 2), és difícil pensar que l'abandona gràcies a l'exportació d'avellanes i a la hipotètica posta al dia del sector. El que resulta evident és la desviació de capitals cap a d'altres sectors com són les societats industrials, financeres, de construcció, etc. Aquests efectes estan directament lligats a les garanties que ofereixen les societats anònimes.

Una de les conclusions és que l'excedent de l'agricultura a través dels comerciants passa a la indústria. Això, en abstracte, dins l'àmbit de la ciència econòmica, no té res d'estrany; però estudiem-ho en concret dins l'àmbit sociopolític.

Una dada empríca: l'assentament de la refinera de petroli al Camp necessita un òrgan financer. Hom parla del Banc Industrial de Tarragona. Llegeixo al "Tele/express" del 19-6-72: "Si la societat veu aparèixer el disc verd oficial, nomenarà (...) vice-presidents els senyors Urgellès i Agustí Pujol". A ningú de Reus no li passa per alt la relació entre un dels grups exportadors d'avellana i un vice-president.

Aquest cas explica el traspàs de l'excedent, però també explica la pèrdua de confiança dels exportadors en el seu propi i tradicional sector, no sois pel canvi, sinó perquè la refinera i el polígon industrial fan desaparèixer extensions d'avellaners com les de la Poble de Mafumet, terme que té un 93,85 % d'avellaners de regadiu, que és un 25,83 % d'avellaners sobre tots els cultius, a més de produir avellana "negreta", la més exportable. Els exportadors-financers estan destruint els seus recursos, però els seus "antics recursos". Per aquí, junt amb altres factors, es pot veure el grau de cobertura econòmica dels colliters i exportadors. Els colliters han finançat indirectament i forçosament una obra que, en definitiva, els resulta adversa.

Les alternatives

Dic alternatives conscient que el problema de l'avellana no és aïllat en l'agricultura. Per això solucions parcials no són sinó pegats d'urgència i pedaços. Es a dir,

el problema no és conjuntural sinó estructural. Les alternatives que proposem quasi que no ho arriben a ésser per les dificultats que ofereix llur aplicació, degut als importants factors adversos que hi incideixen. Les recullo en dues: arrencar avellaners o no arrencar-ne. M'explicaré.

Els cronistes oficials diuen que el problema ve dels preus i la producció de Turquia, quan no és la devaluació del dòlar, etc. Com que això no es pot arreglar, i crec haver mostrat la decadència del cultiu, passem a l'acció.

Arrencar avellaners vol dir, o plantar una altra cosa, o abandonar totalment o parcialment les terres i dedicar-se a tasques industrials; aquest problema cau en un àmbit que ara no és possible estudiar. Plantar una altra cosa és substituir per un cultiu rendable (diguem l'ametller, perquè ara l'ametlla es paga a bon preu). O sigui, es plantarien altres fruiters als regadius i alguns secans, i les terres marginals de muntanya es dedicarien a repoblació forestal i pastures. Problemes (entre altres):

1) Tècnic. L'avellaner no es pot canviar per un altre cultiu com es faria amb un cultiu d'horta, de temporada. (Patates, tomàquets, etc.)

2) Socioeconòmic. "L'empresari agrícola", ni considerant-lo un tipus d'empresari "nou" no podria passar "de facto", sense incentius, (crèdits, desgravacions, subvencions...) a un canvi de cultius que li suposaria una rendabilitat a un terme llarg. I menys, encara, dedicar-se a la repoblació forestal, perquè la inversió encara és menys rendable i a més llarg terme que l'altra.

No s'hi val a dir-me derrotista, perquè ja hem vist com tractava el problema la part hipotèticament més interessada a augmentar la producció i la rendabilitat —que són els exportadors— davant la seva Incapacitat per a la solució; i perquè:

No arrencar avellaners vol dir concebre el cultiu amb uns nivells de productivitat que s'ajustin al moment històric, respecte als sectors dominants (als països de la CEE hi ha sistemes de subvencions per superar el desnivell en aconseguir un cert sostre màxim en les produccions agràries, però aquí encara som lluny d'aquest sostre). Passar el mateix cultiu a un tipus intensiu (ha estat possible als EE. UU. i a Itàlia), dins el nostre marc estructural és difícil, perquè ¿es pot pensar que petits i grans propietaris dedicaran una inversió de capital a les seves terres (encara mitjançant crèdits) perquè sí? Ni els petits tenen mitjans i la mateixa propietat és tècnicament ineficient per a aconseguir un **output** adequat; ni els grans són empresaris capitalistes pròpiament dits, i la seva política és mig d'austruç i d'estalvi que taca les tovalles. Perquè, vegem-ho clar, comprar màquines, ampliar regadius, reconcentrar parcel·les (la llei ja existeix), etc. no és tasca per a aquests. I els primers, que podrien fer-ho, estan al descobert.

Si bé he dit al principi que el de fora no es pot arreglar, el de dins sí, perquè, de fet, no arrencar avellaners també voldria dir evitar la competència de Turquia dins el mercat internacional, o sigui orientar la producció del país, petita respecte al mercat internacional, cap al consum del mateix país (sense que això volgués dir política "autàrquica"). El fet és que el consum d'avellanes va directament lligat al nivell de renda i a curt terme l'alternativa no és vàlida. I, si ho fos, totes les alternatives impossibles proposades abans quedarien solucionades.

TAULA 1

Costos de producció	Pts./Kg.	Preu venda 1971	Diferència
Terres de regadiu	42'79	37'60	-5'19
Secà mecanitzable	43'26	33'85	-9'41
Secà no mecanitzable	44'17	33'85	-10'32

TAULA 2

Exportacions d'avellanes des de Reus			Kgs. closca	Kgs. gra.
Any	T. M. gra.	1955	55.200	2.319.736
1932	6.041	1956	257.931	3.576.912
1933	8.944	1957	924.255	4.474.095
1934	10.552	1958	937.452	1.314.673
1935	13.424	1959	—	—
1942	27	1960	1.110.715	8.228.929
1943	2.196	1961	1.131.368	4.026.094
1944	6.280	1962	509.384	2.630.782
1945	7.716	1963	1.115.185	5.897.688
1946	968	1964	961.889	3.533.091
1947	1.669	Campanya		
1948	3.110	1964/65	1.572.447	7.036.845
1949	7.527	1965/66	1.498.189	7.733.503
1950	4.068	1966/67	1.078.744	5.219.808
1951	5.718	1967/68	1.241.341	5.845.135
1952	5.194	1968/69	1.163.569	4.118.095
1953	6.465	1969/70	555.053	3.325.608
1954	1.310			

TAULA 3

Preus Internacionals			Preus mercat de Reus		
mitjanes anuals	Index	%	mitjanes anuals	Index	%
1968 — \$ 129	100		36'44 Ptes lliura	100	
1969 — \$ 143'47	111	+11%	39'70 "	108'8	+8'8%
1970 — \$ 141	109	-2%	39'30 "	107'8	-8'8%
1971 — \$ 124'3	96'3	-12'7%	33'33 "	91'4	-16'4%

L'AVELLANA I EL TOT

JORDI BACARIA